

la finestra:

“El treball del professor consisteix a crear situacions de les quals l'alumnat no pugui escapar sense haver après.”
John Cowan

L'interès del sistema educatiu espanyol per afrontar els successius canvis que s'han anat produint en la nostra societat i la necessitat d'una renovació pedagògica que ens permeti una certa equiparació amb els sistemes educatius europeus han estat els motors de les polítiques educatives en la revisió i creació de currículums. L'educació obligatòria és una etapa fonamental i privilegiada per a la formació de nens, i és també el marc idoni perquè aquests adquireixin les competències bàsiques i assentïn les bases per als aprenentatges posteriors.

En aquest article es defineixen les competències bàsiques que els nens han d'adquirir i consolidar durant l'ensenyament obligatori i es recalquen les aportacions específiques de l'educació física, ja que és una àrea privilegiada pel que fa a l'assoliment d'aquestes.

L'educació física en el nou currículum

El currículum es defineix com el conjunt d'objectius, competències bàsiques, continguts, mètodes pedagògics i criteris d'avaluació dels diferents ensenyaments. En les etapes d'educació primària i secundària, el currículum es desenvolupa per àrees, entre les quals trobem la d'educació física. En aquesta, igual que en la resta d'àrees curriculars, els objectius estan definits pel conjunt de l'etapa, mentre que els continguts i els criteris d'avaluació estan definits pel cicle educatiu.

Una de les finalitats que estableix el nou currículum és la d'aconseguir que els nois adquireixin les eines bàsiques per entendre el món on viuen i, en conseqüència, siguin capaços d'intervenir activament i críticament en aquesta societat tan diversa i en continu canvi.

EL CURRÍCULUM D'EDUCACIÓ FÍSICA AMB MIRADA COMPETENCIAL

En el currículum s'entén per “competència” la capacitat d'utilitzar els coneixements i habilitats de manera transversal i interactiva en contextos i situacions que requereixen la inter-

volupament personal; i les més específiques són les que estan relacionades amb la cultura i amb la visió del món (les quals fan que les accions siguin reflexives, crítiques i adequades).

L'educació física contribueix significativament a desenvolupar coneixements, capacitats, habilitats i actituds (...) en l'assoliment de les competències bàsiques per la gran riquesa de continguts que genera

venció de coneixements vinculats a diferents sabers, la qual cosa implica la comprensió, la reflexió i el discerniment tenint en compte la dimensió social de cada situació.

En l'educació obligatòria s'identifiquen vuit competències bàsiques:

Competències transversals

Competències educatives:

1. Competència comunicativa lingüística i audiovisual
2. Competències artística i cultural

Competències metodològiques:

3. Tractament de la informació i competència digital
4. Competència matemàtica
5. Competència d'aprendre a aprendre

Competències personals:

6. Competència d'autonomia i d'iniciativa personal

Competències específiques centrades en conviure i habitar el món:

7. Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic
8. Competència social i ciutadana

El currículum contempla dos tipus de competències bàsiques: les més transversals, que són la base del coneixement i desenvolupament personal, són les comunicatives (per comprendre i expressar la realitat), les metodològiques (que activen l'aprenentatge) i les relatives al desen-

Quines aportacions fa l'educació física a l'assoliment de les competències bàsiques?

Els objectius i continguts de l'educació física tenen en compte, de forma clara i específica, el

desenvolupament integral de totes les competències bàsiques i, en especial, els aspectes particulars que es relacionen amb la mateixa àrea d'educació física. Els criteris d'avaluació serveixen de referència per valorar el progressiu grau d'adquisició de les diferents competències.

Des d'una visió holística dels aspectes nuclears de les competències, observem que el primer tipus de competències, les competències transversals, es divideixen en tres, les primeres de les quals són les anomenades "competències comunicatives" i es consideren la base de qualsevol aprenentatge motriu, ja que la comunicació és fonamental per a la comprensió significativa dels actes motors i per a la construcció de coneixements cada vegada més complexos. Des de l'educació física també tenen lloc múltiples contextos en els quals s'ha d'interaccionar oralment (conversar, escoltar i expressar-se), amb el cos, o bé utilitzant les tecnologies de la comunicació, i es proposen activitats per a les quals és fonamental utilitzar l'habilitat d'expressar, argumentar i/o interpretar pensaments, sentiments i fets amb diferents llenguatges i en diferents situacions.

A continuació considerem dues competències comunicatives: d'una banda, la lingüística i audiovisual, i de l'altra, l'artística i cultural. El segon grup de competències transversals està format per les competències metodològiques, les quals fan referència a la capacitat de buscar solucions a problemàtiques plantejades des de diferents situacions i entorns. L'educació física contribueix decisivament a assolir aquestes competències, ja que planteja tasques que requereixen la mobilització de coneixements, habilitats i actituds com ara la perseverança, la responsabilitat o el rigor i que afavoreixen que els alumnes vagin aprenent a organitzar-se en les feines. L'àrea d'educació física potencia l'interès i el plaer gràcies al caràcter motivador

implícit que incorporen les activitats físicoesportives, que es configuren com a claus per aconseguir l'objectiu d'aprendre a aprendre durant tota la vida. Les competències metodològiques són tres: la digital i del tractament de la informació, la matemàtica, i la d'aprendre a aprendre.

Un tercer grup de competències transversals és el que fa referència a la competència personal, que està especialment vinculada a l'àrea d'educació física a causa a l'aportació que fa a l'assoliment del desenvolupament i afirmació de la identitat personal amb una actitud oberta, flexible i compromesa. El caràcter cooperatiu de moltes de les propostes de l'aprenentatge motriu implica el desenvolupament del coneixement de les emocions pròpies i de les dels altres, la regulació emocional, l'empatia i asserivitat, i diferents competències adreçades a les altres persones. L'educació física contribueix clarament a l'autoconeixement, a la construcció i acceptació de la identitat pròpia, a l'autoexigència, al pensament crític, i al desenvolupament d'hàbits responsables, aspectes que estan directament relacionats amb l'assoliment de la competència de la identitat personal.

L'educació física contribueix essencialment a assolir el segon tipus de competències que estableix el currículum, les competències específiques centrades en conviure i habitar el món, ja que ajuda a aprendre a conviure en proporcionar múltiples situacions de relació social i diàleg i diverses manifestacions i produccions culturals. Des de l'àrea d'educació física s'incideix en la cohesió social amb un treball de conscienciació sobre el respecte a la diversitat, el desenvolupament d'habilitats socials, el treball en equip, l'ús del diàleg en la resolució de conflictes, el plantejament crític dels estils de vida saludables, i el desenvolupament de projectes compartits.

Hi ha dues competències que estan relacionades: la competència en el coneixement i interacció amb el món físic i la competència social i ciutadana. L'àrea d'educació física contribueix especialment a desenvolupar les competències bàsiques i, com ja hem exposat abans, a desenvolupar la competència per conèixer i interaccionar amb el món i la competència social i ciutadana. Fent una anàlisi exhaustiva, podem constatar l'alt grau d'incidència que té l'educació física en el desenvolupament integral de la persona i en la millora de la seva qualitat de vida i, per tant, la transversalitat que la caracteritza i que la converteix en una de les matèries clau per a l'assoliment de qualsevol de les vuit competències bàsiques.

Per assolir la competència comunicativa lingüística i audiovisual, l'educació física ofereix una gran varietat d'intercanvis comunicatius a partir de l'activitat en situacions de joc. En aquestes tasques es promou la consolidació i ampliació de normes que permetin que els mateixos jugadors en creïn de noves o modifiquin les existents. També s'incideix directament en l'acte comunicatiu amb el treball del vocabulari específic de l'àrea, tant oralment com per escrit. Aquest és un recurs que s'utilitza per anar regulant l'aprenentatge motriu. La pràctica físicoesportiva afavoreix, per si mateixa, que els participants negociïn i posin en funcionament mecanismes per escoltar, contrastar i respectar les opinions dels altres. Les propostes d'interpretació i/o representació de situacions (amb llenguatge verbal i no verbal) que es donen en moltes ocasions quan es treballa l'expressió amb el cos afavoreixen la comunicació dels seus partícips. I podríem dir que quasi totes les activitats que es desenvolupen en les sessions d'educació física afavoreixen els vincles i relacions amb els altres i amb l'entorn i, per tant, fomenten la comunicació i la conversa, l'acceptació i realització de crítiques

constructives, l'empatia, el respecte per les opinions dels altres amb sensibilitat i esperit crític, el desenvolupament de l'autoestima i de la confiança en un mateix, i el treball en grup de manera cooperativa.

L'àrea d'educació física contribueix de forma clara a l'adquisició de la competència artística i cultural, específicament pel que fa a l'expressió d'idees o sentiments de forma creativa mitjançant l'exploració i utilització de les possibilitats i recursos del cos i del moviment. La pràctica físicoesportiva ajuda a apreciar i comprendre el fet cultural i a valorar la seva diversitat mitjançant el reconeixement de manifestacions culturals específiques de la motricitat humana com els esports, els jocs tradicionals, les activitats expressives o les danses, a més d'afavorir l'apropament al fenomen esportiu com a espectacle mitjançant l'anàlisi i la reflexió crítica de la violència en l'esport i altres situacions esportives. Mitjançant l'educació física, els alumnes coneixen diferents manifestacions lúdiques, esportives i expressives d'altres cultures i participen activament en la creació, amb el cos i amb la paraula, de representacions de la realitat que els ajuden a viure i a conviure en societat.

Les aportacions de l'educació física pel que fa al tractament de la informació i competència digital van des de propostes de participació en la valoració crítica de missatges referits al cos (sobretot procedents dels mitjans d'informació i comunicació) i que poden perjudicar la imatge corporal pròpia, fins a propostes que se centren en situacions en les quals l'alumne pot accedir a informació per planificar i organitzar la seva activitat física. L'educació física afavoreix una diversitat de contextos en els quals els nens poden aplicar diferents llenguatges, tècniques específiques, i tecnologies de la informació i de la comunicació; potencia l'adquisició de criteris de valoració en una mul-

tiplicitat de pràctiques esportives; i dota els alumnes d'elements de reflexió per seleccionar, tractar i utilitzar la informació i les seves fonts (sobretot en allò referit al cos).

Si ens preguntem què pot aportar l'educació física amb relació a l'assoliment de la competència matemàtica, podem extrapolar tot un ventall de possibilitats intrínseques a les situacions d'exploració motriu de l'espai immediat que permeten a l'alumnat iniciar-se en l'abstracció. La pràctica motriu aporta situacions d'anàlisi de dades perceptives amb les quals els alumnes poden accedir a les relacions projectives de l'espai i millorar els seus coneix-

xements pel que fa a l'elaboració i interpretació de mapes o gràfics per situar-se en un espai determinat. Les propostes motrius amb enfocament competencial plantegen, totes elles, situacions en les quals els nens han d'analitzar i interpretar dades per poder donar resposta a un problema aplicant estratègies de resolució de problemes.

Respecte a la competència d'aprendre a aprendre, l'educació física proporciona un autococoneixement de les possibilitats i limitacions pròpies, que són la base del progrés eficaç i autònom en el moviment. Les activitats físicoesportives aporten informació sobre les competències personals que contribueixen de forma decisiva a desenvolupar les actituds, la motivació, la confiança en un mateix, i el gust per continuar aprenent. Moltes de les propostes de l'àrea d'educació física fan treballar el pensament creatiu, ja que obren una gran diversitat de respostes possibles i vàlides davant un mateix problema o situació. En general, l'educació

física aporta experiències d'aprenentatge gratificant i motivadores, tant individuals com col·lectives, que desenvolupen la capacitat de cooperar i d'utilitzar eficientment recursos i tècniques de treball que després podran ser transferits a una gran diversitat de contextos anàlegs.

L'àrea d'educació física contribueix a l'assoliment de la competència d'autonomia i iniciativa personal, ja que situa l'alumne en contextos en els quals ha de prendre decisions que el fan avançar en l'autosuperació, l'autoestima, la perseverança i la responsabilitat; qualsevol tasca que es desenvolupi i que impliqui esforç i capacitat de demorar la necessitat de satisfacció immediata enriquirà el treball autònom. Per treballar la competència d'autonomia i iniciativa personal es poden proposar activitats en les quals els participants hagin d'eleger i afrontar problemes assumint els riscos que comporten i aprenent de les errades. Les tasques motrius ofereixen múltiples possibilitats d'actuar, d'avaluar el que s'ha fet, d'autoavaluar-se, d'extreure conclusions de tot plegat, i de valorar què es pot millorar. També ofereixen situacions en les quals s'han d'engagar les habilitats socials per relacionar-se, per cooperar, per treballar en equip, per ser empàtic i assertiu, i per treballar de forma cooperativa i flexible (ens estem referint a totes les situacions de joc o de pràctica d'esports col·lectius). Les propostes d'expressió corporal són un exemple de situacions en les quals s'incentiven la imaginació i la creativitat autònomes i personals.

L'educació física incideix especialment en l'assoliment de la competència en el coneixement i la interacció amb el món físic per com contribueix en la percepció i interacció del cos amb el context immediat, especialment en els primers anys de vida, en els quals la motricitat és l'instrument d'exploració per excel·lència. És l'àrea clau per a l'adquisició d'hàbits i per a la instauració d'un estil de vida saludable (això es pot treballar mitjançant activitats d'higiene corporal, xerrades sobre els hàbits alimentaris i pràctiques físicoesportives per millorar la condició física). L'educació física afavoreix la pràctica d'activitats en medis naturals (amb

les actituds de respecte cap a l'entorn natural pertinents); una cursa d'orientació n'és un bon exemple, i en general, desenvolupa les habilitats necessàries per interaccionar de forma eficient en l'entorn més proper. Aquestes activitats es poden portar a terme amb altres centres educatius.

L'educació física també incideix de manera decisiva en l'assoliment de la competència social i ciutadana, ja que en totes les activitats físiques dirigides al treball cooperatiu i/o d'equip es donen situacions en les quals es desenvolupen habilitats socials, especialment les que fan referència al respecte, la cooperació, el compromís i la solidaritat. La majoria de tasques que es presenten en l'àrea d'educació física faciliten l'aprenentatge de conductes adequades per a una bona convivència, atès que la majoria de jocs i activitats esportives impliquen l'elaboració, acceptació i pràctica de normes

L'acció educativa des de l'àrea d'educació física ha d'anar orientada a potenciar activitats que permetin que l'alumnat es desenvolupi en els àmbits personal i social

socials i de comportaments responsables. Des d'aquesta àrea es pot col·laborar en el desenvolupament de la capacitat crítica de discriminar les possibilitats i limitacions tant pròpies com dels altres, així com en l'acceptació i el respecte a la diversitat. Amb la pràctica de jocs i danses d'altres indrets s'aporta a l'alumnat un coneixement ampli de manifestacions físiques d'altres cultures que afavorirà la superació d'estereotips socials i culturals; a més, en les activitats físiques competitives sorgeixen la tolerància i les habilitats de negociació per resoldre conflictes, ja que s'ofereix una via per reflexionar críticament i per posar en funcionament habilitats d'autocontrol i d'autoregulació.

Com que l'ensenyament i aprenentatge de l'educació física es fonamenta en l'adquisició d'aquells coneixements, habilitats i competències relacionats amb el cos i amb l'activitat motriu, contribueix al desenvolupament integral de la persona i a la millora de la seva qualitat de vida. En l'àrea d'educació física la reflexió so-

bre el sentit i els efectes de l'activitat motriu; el desenvolupament d'hàbits saludables, regulars i continuats; i el sentir-se bé amb el propi cos, constitueixen principis valuosos de l'acció educativa.

La finalitat de l'educació física en l'educació obligatòria és, doncs, contribuir a l'assoliment de les competències bàsiques, per a la qual cosa és necessari adaptar el currículum a les característiques i entorn social de cada nen. El professorat és una peça clau en l'aprenentatge dels alumnes, ja que és l'encarregat de crear entorns motivadors per a ells i té la funció d'aportar-los els recursos necessaris perquè puguin assolir l'èxit educatiu.

L'acció educativa des de l'àrea d'educació física ha d'anar orientada a potenciar activitats que permetin que l'alumnat es desenvolupi en els àmbits personal i social, adquireixi les competències socials i culturals, assoleixi les habilitats d'esforç i superació, potenciï actituds i valors de

respecte amb les persones i l'entorn, i segueixi un estil de vida saludable. Per la seva riquesa en el terreny de la motricitat, de la cultura corporal, i de les complexes situacions que envolten l'activitat física i esportiva, l'educació física esdevé una àrea imprescindible per comprendre la realitat corporal i de l'entorn físic i social, i, per tant, per assolir les competències bàsiques.

Bibliografia web

- blocs.xtec.cat/manuelarubio/category/competencies
- www.intersindical.org/stepv/peirp/cbasiques.htm
- lascompetenciasbasicas.wordpress.com

Sandra Gallardo i Ramírez

Directora de l'escola Esparreguera II
Professora d'educació física al Departament de Didàctica de l'Expressió Musical i Corporal de la UB
sgallar2@xtec.cat